Різдвяний Додаток „Свобода" ч. 1. Р. XVIII.

Christmas Supplement, „Swoboda", No. 1. Vol. XVIII.

Іроде, знай!

Знай-же, о кате Іроде знай:
Що в небезпеці весь твій край,
Старі порядки твої любимі,
Упадуть вскорі, бо в Вифлеємі
Христос родив ся.
Іроде знай!

Родив ся нині, Іроде знай
Його позбутись не гадай:
Не твоя сила, не твоя змога
Позбутись, вбити самого Бога
Й нову ідею!...
Іроде знай!

Нова ідея, Іроде, знай,
Замінить пекло в Божий рай,
Сьвятая воля з гробу повстане —
Вбогі, невольні, порвуть кайдани,
А ти пропадеш...
Іроде знай!

Сава Чернецький.

КОЛЯДНИКИ.

I.

Топчуть люди снігову стежку до Тимка Паламаря, не питають, що мешкає далеко від села десь аж під лісом, коло самого холерного цвинтаря: кабужіють*) замети снігові коло його курної хатини, ногами кабужнють, бо такий час випав. До Рождества Христового тілько тиждень, а Тимко Паламар, не паламар, лиш бідний собі швець-полатайко, один однісінький на цілу громаду; сьвятив би ся нині: той дві-три прищіпки до пришви, той луб до запятка, той латку до підошви, а ще инший ходаки з старих холяв скроїти, бо про підшитє або нові пасові чоботи нема часу думати, ну а босому колядувати під вікнами на сьвяте Рождество не позваляє зима. Є гук роботи, а в Тимка Паламаря всего на всего дві руки, хотяй здала би ся в таку пору сотка, а у його десятилітного сина Пилипця також тілько дві, тай ті не много змагають; в день хиба щітину в дратву заправлять, а вечером скіпки на припічку поправляють, щоби батькови було видно, куди шилом капець колоти і де дратву пхати, чи щітину з дратвою.

Той Пилипцьо моторний, цікавенький собі хлопчик; тішив ся, що стілько нанашків і нанашок навіщає нині його батька, тай то не самі бідні, але й богаті наголошують ся і з великими і з малими капчиками; ще й його погладять денекотрі по кудлатій голові і на коляду запрошують і золоті гори обіцяють, і крейцар і книш і пиріг, кождий щедрить ся, поки направу не хопить у руки і не повість, „Спасибіг, бувайте здорові!"

Пилипцьо тішить ся, що перший раз того року піде на коляду. Все вибігне босий на сніг, вилізе на заміть, гляне в село, а стежка не стежка, лише ціла дорога така рівна, витоптана, можна би й босому забігти до священника або до учителя. Побігає по снігу босий, здубонить у сінех ногами, що бутний жеребець, і втікає до хати та роздумує дальше, мріє діточе щастєм.

— Як то весело йти в ночи з иншими хлопцями і під вікнами колядувати! думає собі Пилипцьо в дусі. — Тілько з ким?... А вже-ж приймуть мене товариші шкільні до гурту, коли нанашки запрошують і коляди обіцяють! Кажуть справді, що мої татуньо полатайко, але нині всім здали ся в пригоді; за спасибіг направляють, а заплату по коляді дістануть. Стілько довжників... ціле село! Нігде не заступають у вікно і не скажуть „іди дальше!" коли побачать, що то він, Пилип Тимка Паламаря, колядує. І коляд стілько знаю і з книжки і на память, і калитку маю при ремени, калитку з юхтової шкіри і заціплює ся деревляним кілочком... як раз придасть ся! Може мене проводиром виберуть і велять у неї гроші ховати, в ту непросту калитку?... Всім під вікном до сьвітла покажу, хто що дасть, крейцар чи два, а потому сховаю, заціплю, ще й руками буду держати калитку, щоби гроші не згубили ся... А потому дам їм усе, що заколядуємо, і собі нічо не возьму. Я буду тішити ся тим аж до другої коляди, що я також із другими був у гурті, що мною також не погордили товариші...

Так думає Пилипцьо і числить уже не дні, але години, коли Христос Господь народить ся, і споглядає на свої капчики, що стоять у головах на постелі. Босий бігає по дворі, а не взуває їх, щоби були ладні на коляду.

Але-ж нема утїхи без смутку; хоть не в парі ходять, то все виручають ся. Прийшла війтиха, принесла дві крижівки і кварту пшона на голубці, а за те взяла Пилипцеві капчики для свого любимого сина, а Пилипцеви приобіцяла ще дати цілу варешку солодкого меду, самої патоки, щоби тілько не лінував ся загостити до неї на коляду. Легко сказати „не лінуй ся!", але в чім? Ті капченята становили все майно Пилипцевої оляги, всю його рождественську красу; кацабайки і шапки не мав своєї.

Закрутили ся Пилипцеви в синїх, круглих очах горячі сльози; ще як його покійну маму несли з хати до гробу, так йому було тяжко, як тепер, коли війтиха вийшла з його капчиками за двері. Та годі проти рвучої води потапаючому плисти; годі сказати голодному, що йому хліб проїв ся. Пшоно і крижівки як раз придали ся на сьвяту вечеру. Инші веліли ждати на заплату, просили ся на-по сьвятах, а війтиха зараз дала. Голубці зробити зуміє хто небудь, коли крижівки і пшоно під руками.

— Візьмеш собі мої ходаки! — потішав батько свого зажуреного сироту Пилипця. — Цить, не плач!... Бачиш сього року маємо все! Сіно, солома, снопок вівсяний до хати, все як у людий буде... Зваримо голубців, сушених гіркинь лісничок; Господь не забуває про нас, славити імя його пренайсьвятійшоє! З мамою то ми колись страх бідували... Щоби так покійна жила, тїшила би ся страх... йой, йой!... Натирай мені ногу, натирай, бо знов скіпає...

Пилипцьо прикляк коло батька, що сидів на стільчику під вікном, і став терти недужу ногу, аж зіпрів; забув у тій хвилї і за свої капчики, але не на довго. Коляда наближала ся, манила живого з буйною уявою хлопця ріжнородними приємностями в село поміж люди.

II.

Завіяло снігом стежку до хатини Тимка Паламаря, але його синок Пилипцьо бродить на память у село; хотяй смеркло-стемніло ся, він не має страху, суне на коляду. Все, що міг найкрасшого і найтеплійшого, задягнув, і покійної матери юбку і татові ходаки, і кучму велику засунув на уха. Так вистроїв його рідний батько і виправив з хати в щасливу годину.

Снують ся громадки селом, бігають від хати до хати колядники, виводять то тут то там на ріжні лади рождественської; а Пилипцьо блукає сам, не може знайти товаришів. Прилучив ся до одного гурту, прогнали; прилучив ся до другого, ще гірше, бо кучму викинули йому на вербу. Іще Пилипцьо не колядував, а вже батькова кучма на верб; мало що хибувало, а була би полетїла з верби в пропасть. Лізе Пилип на вербу по шапку, та ходаки перешкаджають. Здіймив ходаки, поховав онучі за пазуху, виліз, дістав кучму. Зліз, шукає по потемки, єсть тілько один ходак... Де другий? Єсть і другий, в снігу знайшов ся. Узув ходаки, хотяй не так добре, як у хаті при помочи батька. Іде дальше, наслухує, пізнав знайомі голоси під одною хатою: то самі його товариші-ровесники, а війтів син поміж ними проводирем, парадує в його капчиках... Підійшов, став під вікнами, помагає колядувати.

Скінчили хлопці, пожелали господареви, взяли коляду, числять ся; є їх більше, є один поміж ними непрошений, що сам навязав ся: єсть Пилип, син Паламаря-полатайка. Всї згіршили ся сиротою, причепою...

— Ходачнику, дідоводе! — крикнув перший війтів син. — З таким чудаком по коляді не ходимо!... Забирай ся без біди, бо шкіра буде в роботі!...

— Я нічого від вас не бажаю, ні гроший, ні хліба; все візьмете собі, ще вам дам крейцар на щастє, тілько прийміть мене до себе! — благав Пилипцьо.

— Ні, ми такого ходачника в бабській юбці не потребуємо! — верещав війтів син. — Тобі слїпого діда водити, не з колядниками... Шукай собі рівних, забери ся, бо набємо поза уха!

— Загири ся, бо набємо! — повтаряли другі.

Упер ся Пилип, не хоче лишити ся, лізе за ними дальше, просить ся, благає.

Озлобили ся товариші його влізливостю, друлили в сніг, набили, подерли на нім мамину юбку і кучму батькову десь кинули у безвісти, запропастили...

Стоїть Пилип у снігу простоволосий, вже кучму відколядував, але не плаче. Думає, що дальше робити? Всі колядують, а він ні; набили і прогнали... А що їм була винна батькова кучма, що?

Піду сам по-під хати всїм на збитки! А приймуть мене, всюди приймуть; нанашки мене по голові гладили і просили... Став Пилип сам під хатою знайомого нанашка, колядує що найкрасшої. Тілько зачав, а господар з хати забубнив у вікно:

— Йди дальше, йди! Обійде ся! — скричав.

Відправили Пилипа в одній, другій, десятій хаті, а він не зражає ся, все йде дальше. Зайшов під хату війта; не сьвітить ся, але приймили. Відколядував, пожелав щастя, щоби в гаразді ті сьвята всі в дома проживали, других діждали, рік від року на много літ... Стоїть, слухає, ніхто не дякує...

— Зпать позасипляли! Нехай сплять здорові! Добре, що не відправили! — думає Пилипцьо.

Зайшов місяць за хмару, стемніло.

Зблукав ся Пилип поміж хатами, не знає, де він є?... Сьвітить ся в одній хаті!... Прямує Пилип до сьвітла, став під вікнами, позбув ся блуду: то в отця духовного сьвітлицях так ясно. Стоїть під вікном і дивить ся: в кімнаті чотири сини священика і два сини учителя, всі великі школярі з міста, забавляють ся; то паничі міські, старші ще від війтового сина і високі під стелю; вони також будуть сьміяти ся, а може вибіжуть, набють і підруть на шкамати мамину юбку! Заглянув Пилип у друге вікно, а там їмость із дрібними діточками сидить при столї і щось розказує; діти слухають, очий з неї не зводять, достоменно так, як він колись своєї мами слухав вечером, коли вона пряла, а він сьвітив скіпками і слухав.

— Тут заколядую! Тут мене хоч відправлять, я не послухаю! — подумав Пилип і зачав „Зійшли ангели..." і місяць засьвітив; малому колядникови стало ясно, наче в день.

Колядує Пилип, а діти всі в кімнаті від стола гуртом до вікна заглядають і маму кличуть, щоби подивила ся.

— Який-же він бідненький, нужденний! — говорять. — Шапки не має, юбка на нім з якоїсь невісти, але гарно колядує!

Пилип не знає, що про нього говорять; колядує що раз сьмілійше. Ба вже не сам колядує: шість школярів-паничів обступило бідного сироту і помагають...

Скінчив Пилип і пожелав щастя-добра. Та ба, ведуть його паничі до кімнати. Привели, глядять, Господи! Яка нужда, яке горе зображене в дітваку, сотворенім на образ і подобу Божу! Хлопець простово-

*) Місять.

лосий, з личкєм подрапаним, покровавленим і ще без одного ходака...

Розказує Пилип свою пригоду з колядниками, а всім мороз переходить по тілі, хотяй тепло і мило в сьвітлици. Стілько поневірки, погорди від своїх рідних! Прогнаний, змалований, бідний, безборонний сирота!

Втерла їмость заплакані очи, пригорнула Пилипа до себе і поцілувала. Був то сердечний поцілуй! Пилип дізнав був уже подібного почутя, але тілько раз всего на всего! Так пригорнула його рідна мати до себе останній раз перед сконом, коли вже нічого не могла говорити! Огрів ся Пилип Паламарів, відійшли запарі, хоче ще дальше йти на коляду! Іще хотяй до пана учителя до школи!

Просить ся, конечно хоче йти.

— Коли так бажаєш колядувати, то ми також підемо з тобою! — каже на те правник, найстарший син сьвященика. — Нас шість великих басів, а ти семий сопран: не вступимо ся нігде. Добре?

Пилип не довіряє.

— Такі паничі з вусами, що молоді нанашки недавно поженені, а він такий маленький з ними колядувати!... Жартують собі здорові!... — думає бідолаха.

— Ні, не жартують! Одягли Пилипа від швабської сорочки почавши, все нове сьвіже задягнули на нього, навіть чобітки кілками биті, не дратвами шиті, взули на нього, а самі перебрали ся в мужицькі свити за парубків і взяли великий мішок на книші.

— Ти будеш брати гроші, — кажуть до Пилипа — бо в тебе добрі і глубокі кишені, а в наших сіраках тілько діри там, де кишені!

Їмость дивить ся на синів утішена і захвалює.

— Богоугодне діло зробите! — каже. — Бідному сироті справите утіху, лишите гарну згадку в діточім серцю по собі!

Веде Пилип перебраних паничів попід ті самі хати, звідки недавно його проганяно, та не посідає ся з радости. Всюда приймають, дають гроші, пироги, розщедрили ся люденкове. І в самого війта побудили ся, засьвітили і просять до хати. Поміркували, що то не будь-які колядники.

Добре Пилицови з такими товаришами: гроший вже повні кишені, а книшів-пирогів стілько в мішку, що не удвигнеш. Громадка хлопців, парубків, дівчат слідять за ними, а все з далека... Одні догадують ся троха, що то за одні, другі ні; але не підходять близько. Шість хлопів таких моторних, кремезних і тверезих, гнеть друлили би в сніг...

— Бігме, то єгомосцеві і учителеві сини! — скаже догадливий другим і дальше в ноги...

Ціле село зійшли прихильники Пилипа, нігде не завели ся; іще тілько одну хату мають, ту курну під лісом коло цвинтаря. Йдуть до Тимка Паламаря, до Пилипового батька, заколядувати і там поділять ся колядою з Пилипом.

III.

Тимко Паламар пересуятив цілу ніч, непокоїв ся за свою дитину. Жалував, що пустив Пилипця в село без відповідної одежі і обуви; ріжнородні сумні гадки збільшали журбу, проганяли від нього сон. На самоті під лісом далеко від тих, що їм рождественські ночі були годиною, або уколисані чарами Сьвятого Вечера спали солодко. Скілько разів засвистав вітер і забренькотів шибами, він зривав ся з постелі і надслухував, чи не їде Пилипцьо. Радо був би пішов у село шукати за ним, та не міг через ногу. Часто заглядав крізь віконце на небо і навпослід пізнав по звіздах, що ніч кінчила з ним свою муку, що день був недалеко.

Але і свитаючий день не приносив відради; його Пилипцьо міг замерзнути в снігу під хатами; він знав щедрість сьвіта всесторонно з власного досьвіду!... Виляв остатну каплину олію до каганчика, хотів притягнути гніт, щоби тілько близшало се в хатині, встромив палець в олій, підсунув... В тій хвили під вікнами відізвали ся колядники. Милозвучні молодечі голоси і один тоненький зворушили душу Тимка Паламаря-полатайка: колядують право*) птички небесні на весну в дуброві! То не коляда, а якась чудна музика з другого сьвіта ліпшого, кращого, милостивійшого для бідних.

— Хто то? — подумав собі Тимко і заглянув у вікно тай не пізнав ні парубків, ні того панича поміж ними, не пізнав свого Пилипця. — Жартують молоді з старого полатайка, чи що?

Ні, не жартують, бо самі просять ся до хати.

Повходили. Пізнав Тимко Паламар колядників, а поміж ними і свого Пилипця. Здовідав ся про все від сина.

— Добре ще буде на сьвіті, коли стілько горячої любви роз'ярює ся в молодечих серцях школярів до свого народа! — подумав Тимко і дивував ся, що його Пилипцьо став ся такий живий, дотепний, наче зріс з паничами.

*) Немов.

Бавив хлопчина всіх, розказуючи живо свою пригоду з гордими і зарозумілими товаришами. Лише про кучму, юбку і ходаки батькові нічого не згадував.

Весело стало в курній хатині Тимка Паламаря, та не на довго! Лишили школярі Пилипа за батьком, лишили і коляду, память красну, самі поїхали дуже далеко, вчити ся, гарувати.

IV.

Тісно і сумно стало Пилипови в батьковій хаті, утратив веселість відай до смерти. Сумує хлопчина; сам не знає, що з собою діяти. Гляне на ті гроші в перескринку, на ту щедру коляду, тай тужить страх за ними, що його дієти пригорнули щиро, не лицемірно, одягли і голубили мов рідного братчика. Та далеко вони, ті добрі паничі, десь аж за десятою границею в престольнім городі учать ся; не може Пилип бодай чим небудь оказали їм свою вдячність. Він так радо служив би їм і в день і в ночи, ціле житє слухав би їх за те, що не погордили.

Помітив і Тимко Паламар, що з його малим Паламарем щось не добре діє ся: і щітину в дратву лихо заправляє, і скіпки вечером під руками йому гаснуть, а що найгірше туманіє, забуває ся... Посварить батько на хлопця, а він іще гірше! Стане ні в два, ні в три... Іще найвеселійший тоді, коли говорить про колядників-школярів.

— Я йду, татусю! — каже раз Пилип батькови.
— Я й так вас заєдно тепер гризу!

— Куда йдеш? — спитав батько.

— В сьвіт за тими школярами... Вони такі добрі!

Скричав батько, висварив добре, тай не помогло! Мусів узяти ту коляду з перескринка, вчинив хлопцеви волю. Повів Пилипа до міста за школярами тай там лишив його з колядою разом. Сам вернув у кілька днів до дому, зістав у чотирьох стінах одинокий, правив капці тепер при каганци вечером, бо скіпок не було кому поправляти.

Літа минали, Пилипа в селі ніхто не видів. Хотяй перед Рождеством ходили люди як давнійше до Тимка Паламаря, до свого однісінького шевця-полатайка громадського, але вже не мали кого по голові гладити і на коляду запрашати.

— Та ви, Паламару, мали вдиш жінку? — спитав часом хто з цікавости.

— Та мав! — відповідав Тимко рівнодушно.

— І умерла?...

— І умерла!...

— І хлопця мали!...

— Та мав!...

— А деж він тепер?

— Сьвіт широкий... дивіть ся!... — кінчив Тимко і хапав ся або за ногу, або калатав з досадою молотком по капцю.

Йому знать тяжко приходило коротати своє житє самітно поміж чотирма голими стінами, самому пекти і варити і прати і капці людям латати, але щож було робити? Така доля йому судила ся: капці латати і свою біду коротати до якогось часу, до смерти!...

Хмельницький довідав ся і післав лист до Потоцького; він просив мира. Післанців повели через увесь польський обоз, щоб показати їм, як богато польського війська; другого дня їх привели перед Потоцького.

„Розбійники, дуриськвіти!" крикнув Потоцький на козаків: „я Хмельницького не маю за гетьмана і знати його не хочу, я жду Радзівілла з військом і нападу на Хмельницького. Нехай один з вас зістанеть ся в закладі, а другий їде до Хмельницького".

Другого дня до Потоцького прибув з кінним військом Радзівіл, понищивши в Київі піше військо. Гетьмани поздоровкались і тільки що сіли обідати, аж їм дали вістку, що козаки напали в Київі на литвинське військо і почали різатись під Миколаєвським монастирем. Радзівіл велів і пішому війську виступити з Київа.

Знов Хмельницький післав двох козаків і знов просив мира. Потоцький і Радзівіл сиділи в пишному шатрі серед панів. Козаки поклонились їм до землі і подали від Хмельницького лист. Хмельницький просив вислати одного пана на переговори і обіцяв післати від себе писаря Виговського. Пани сердились та кричали, але їм самим хотілось скінчити війну. Кругом них були вороги готові на все. Українці не давали харчів або продавали за страшні гроші.

А тим часом Хмельницький збирав сили і став табором в Рокитні на Росі. Винницький полковник Богун уже привів до него 10 тисяч козаків: в Білу Церкву вже назбиралось пять тисяч. Козаки вже взяли Паволоч і в пень вирубали Поляків, взяли й Винницю. З степу прийшло з Корач-Мурзою чотири тисячі Татар. Поляки догадались, що козаки переймуть їх на дорозі в Польщу і стали далеко ласкавійші до послів Хмельницького. Потоцький покликав їх і післав з ними на переговори одного пана, Моховського. Хмельницький з полковниками ласкаво привитали польського посла і просили Потоцького присилати в Білу Церкву комісарів, щоб уже постановити мир. Ждучи комісарів, Хмельницький рушив з військом під Білу-Церкву. Від Потоцького приїхав за комісаря Адам Кисіль з двома панами і привіз Хмельницькому точки мира. Комісарі приїхали з пятьма сотнями війська. Карети з комісарами їхали серед густого натовпу козаків, татар та селян. Нарід кричав і проклинав Ляхів. Старий Кисіль виглянув з карети і ласкаво промовляв до народа: „ми не Ляхи, мої люби! я Українець, мої кістки такі українські, як і ваші!"

„Твої українські кістки дуже обросли польським мясом!" кричали до нього козаки. Хмельницький, Виговський, та полковники виїхали їм на зустріч, вговорювали народ розійтись і провели їх в замок.

Козаки бігли за ними слідком і репетували: „Ой, пане гетьмане! не гаразд ти чиниш, що з Ляхами накладаєш!"

V.

Минуло від того часу не одно Рождество Христове, але Тимкови Паламареви пізнійше ніхто не заколядував під вікнами ні з старших, ні з молодших, хоч колядники не переминали ся: на місце тих, що старіли ся і сиділи грибом за комином або умирали, родили ся, росли нові, молоді, сьвіжі сили.

Колишні ровесники Пилипцьові вже поженили ся разом з війтовим сином і старали ся про канчики для своїх малих колядників. Тимко Паламар усе шив, усе направляв капці, аж одної Пилипівки перестав правити, бо перенїс ся кілька днів перед Рождеством не до вічности, тілько на попівство до свого сина Пилипа.

Легко віддихало ся того Рождества Христового Тимкови Паламареви на царських часах у церкві, коли глядів на свого сина Пилипа Паламаря, що стояв перед престолом Божим і колядував „Бог предвічний", а з ним і весь нарід богомольний. Ровесники не потребували його соромити ся, ним погорджувати: він мав тепер місто ходаків чоботи з холявами, а місто маминої юбки стихар, епітрахиль, фелон, словом сьвященичі ризи. Він міг тепер колядувати з колишніми ровесниками, якої схотів.

Побожний циган.

За щож Ти, Боже, нас вкарав
Одним лиш горем вдарував!?
Чиж я до Тебе не молив ся —
Літ сему двайцять, як женивсь?
Не дав я раз на парастас,
Коли вродив ся син у нас?
Чи я до церкви не ходив,
Коли свої паски сьвятив?
Чи я що-ранка не вмивавсь?
Чи я з дяком не напивавсь?
Чи не жалів я Твоїх слуг,
Коли в попа вкрав коні й плуг,
Щоб він так важко не робив?
Чи я поклонів все не бив,
Коли напив ся і нишком
Домів я плентав ся селом?
Чи я... Та що там і казать
Не стану вже випоминать,
А то ще скажуть: — фарисей,
Дає й жаліє слуга сей!...

Чалий.

БІЛОРУСИ.

Про Білорусь і Білорусів у нас рідко хто знає докладнійше. Історична доля білоруського народа була ще менше завидна як доля України: хоч початки розвою Білорусів були дуже гарні, нещасливі відносини пізнійшого житя довели сей великий народ до крайнього занепаду і забутя. Досить сказати, що ще кілька років тому ішли суперечки про се, чи Білоруси се справді самостійний народ, чи може ні; деякі Поляки говорили, що Білорусь се частина Польщі, Росіяни знов доказували, що білоруський народ се частина російського народа. Колись така сама боротьба йшла й о самостійність українського народа: наші сильнійші сусіди також не хотіли признати нам окремішности, також зачисляли нас то до Поляків, то до Москалів; але Українці своєю витревалою роботою піднесли ся з упадку і показали перед цілим сьвітом, що вони живучий народ, що ніяка ворожа сила не зможе спинити України в її розвитку. Між Білорусами почав ся в останніх часах великий рух; 10-міліоновий білоруський народ, котрий дехто вважав вже пропащим, пробудив ся до житя і відважно бореть ся за свою ліпшу долю.

Білорусь се велика земля, що лежить над горішним Дніпром і по лївім боці ріки Припети. Се країна мало урожайна, ріллі в ній небогато; цілу покривають величезні ліси, найбільше соснові і дубові; над ріками простягають ся великі багна і болота. Нині ліси вже дещо менше і болота трохи просушені; але в давнійших часах села лежали в глухих закутках між борами, або по островах серед річок і болот. Хліборобство ніколи не стояло високо; люди жили

більше з ловів на дикого звіра і з рибальства та закладали пасіки по лісах. З давних часів жили тут білоруські племена Вятичів, Дреговичів і Радимичів; кожде племя мало своїх князїв, свої віча, свою самоуправу, жило окремо від инших. Як в Київі повстала сильна держава і почала ширити своє пановане на всї сторони, тодї також на Білоруси осїли деякі князї з родини Володимира Великого; найвизначнїйші білоруські городи були тодї Полоцьк, Минськ і Смоленськ. Але сї землї були мало доступні, відріжняли ся своїми звичаями і обичаями від України, то й не довго удержала ся їх лучність з Київом; на Білоруси потворили ся окремі князївства. В XIV віцї Білорусь, (так само як частина України) дістала ся під пановане молодої литовської держави, що тодї дійшла до великої сили. Але се злучене з Литвою не принесло Білорусам ніякої шкоди; Литовцї відносили ся до Білоруси прихильно, не рухали білоруських звичаїв, не заводили нових прав і порядків. Білоруська мова була в такім поважаню, що не тільки удержала ся в Білоруси, але й в цїлій Литві стала урядовою мовою; князї, бояре, урядники писали свої письма по білоруськи. Білорущина зайшла тодї й на Україну, до тих українських земель, що були під литовським панованєм; білоруської мови уживали у нас по всїх урядах, тільки виговір був дещо инший як на Білоруси. На нещастє литовська держава перейшла під пановане Польщі; король Ягайло, що був на половину Литовець, на половину Білорус, вихрестив ся на католицтво і став польським королем. Разом з ним перейшла на латинство велика частина литовської шляхти; в короткім часї вони стали Поляками. Крім сього король почав роздавати землї на Литві шляхтичам з Польщі; чужинцї-Поляки стали приходити на Литву в великім числї. Се викликало велике невдоволенє між Білорусами і Українцями в литовській державі; побачили, що унія з Польщею принесе тяжкі шкоди не тільки Литві, але й Білоруси та Українї, що всї три народи втратять давну волю, будуть мусїли піддати ся пановаию польської шляхти. Щоби забезпечити ся від Польщі, Білоруси і Українцї хотїли заложити свою окрему державу; під проводом князя Свидригайла, що був дуже прихильний Білоруси, почала ся війна; але спольщена Литва показала ся сильнїйша і повстанє придушено. Від того часу Білорусь почала підупадати. Багато білоруських бояр і панів погибло в війнї; тї, що лишили ся, почали за прикладом Литовцїв переходити на латинство і польщити ся. Народ, що перше був заможний і вольний, дістав ся тепер в страшну панщину, жив в неволї і бідї, без ніякої просьвіти і надії на лїпшу будучність. Здавало ся, що білоруський народ не піднесе ся вже ніколи з занепаду. Білоруський патріот, Василь Тяпинський гіркими словами жалував ся на упадок свого народа: „Хто богобоязливий міг би здержати ся, хтоб не заплакав, дивлячи ся на таку кару божу, на таке занедбанє своєї мови в такім славнім, здібнім та ученім давнїйше білоруськім народї; великі князї, пани, чоловіки і жінки, навіть невинні дїти — просто зневажають її... За тим відійшла від нас ясна мудрість, що давнїйше була у нас якби природжена, а на її місце прийшла така безпросьвітність, що декотрі стидають ся навіть свого письма. Що може бути більше жалісне, що гірше, як се, що ті, що звуть себе духовними і учителями, найменше розуміють білоруську мову. Ніде її не вчать, ніде нема шкіл до її науки, а через те поневолї мусимо звертати ся до книжок польских і инших. Який сором!..." Люди, котрим щиро лежало на серци добро білоруського народа, почали заходити ся коло народньої просьвіти. Почали від видаваня книжок. Але не було ще тодї друкарень на Білоруси, то й перші білоруські книжки друкували ся аж в ческій Празї: се була біблїя, видана ученим Білорусом, доктором Франциском Скориною в 1517 р. Білоруське письменство почало розвивати ся дуже гарно: вийшло багато церковних книг, але також видавали ся книжки для народа, граматики і букварі; сам Тяпинський переклав євангеліє на гарну білоруську мову. Головним осередком відродженого білоруського житя була Вильна; тут заложено церковне братство, що опікувало ся білоруським житєм, видавано книжки, удержувано білоруську школу. В тих часах і на Українї повстав горячий братський рух, що стремів знов до культурного піднесеня українського народа; у спільній боротьбі Українцї і Білоруси помагали одні другим. Нераз з України переходили українські учителї до Вильни, а знов з Білоруси присилали на Україну нові книжки; Білоруси і Українцї пильно переписували ся з собою, подавали собі ради, заохочували одні других до роботи для народа. Але ті змаганя найгарнїйших одиниць обох народів помогли не богато; Польща осїла вже твердо так на Українї як на Білоруси і добути ся з під її перемоги не було сили. В 1696 р. по урядах на Литві скасовано зовсїм білоруську мову, а на її місце заведено польську; білоруський рух ставав чимраз слабший. Не помогло нїчого й се, що Білорусь перейшла від Польщі під російське пановане; народ лишив ся в занепадї.

Відродженє білоруського народа розпочало ся аж при кінци XVIII в. Се був час, що у всїх народів інтеліґенція почала наближувати ся до народу: одні приступали до селян тому, що подобали ся їм народні пісні і оповіданя, народня ноша, прості сїльські звичаї; инші хотїли приєднати собі народ для своїх справ і інтересів. На Білоруси народньої мови почали вживати польські шляхтичі, що робили повстаня проти Росії і хотїли мати селян по своїм боцї. Але для добра народа вони не зробили нїчого; тільки дурили безпросьвітних людий, що Білорусь се частина Польщі, що на Білоруси треба завести назад польське пановане, а тодї настане рівність і воля, всї жити-муть в богатстві і щастю. Такі самі річи говорили пани і українським селянам; але послуху не знайшли анї на Українї анї на Білоруси. Рідко де можна було знайти пана, котрий відносив ся-б до народа з правдивою прихильністю. Але ті білоруські пани зробили принайменше одно: показали, що білоруська мова, котра була від довгих часів в такій погордї, є все жива і гарна, що можна писати нею і про веселе і про сумне, про сьмішне і поважне. Від того часу ріжні люди починають укладати на народній білоруській мові вірші і оповіданя. Одною з найстарших білоруських поем є перелицьована „Енеїда", написана совітником Маньковським, що жив в Могилеві і Витебську; в ній описуєть ся житє богатших білоруських селян і підпанків; поема писана гарною мовою і зі щирим, народнїм гумором. Автор мабуть мав українську „Енеїду" Івана Котляревського, бо в багатьох місцях обі гумористичні поеми подібні до себе; на взірець подаємо початок „Енеїди" Маньковського нашою правописею:

Яней дзяцюк віць бив хупавий,
Парнюк няввошта украсів,
Хоць пан, а вдав ся нєлукавий,
Даступен, вєсял, нє спясів.
А Греки вайну наробілї,
Як ляда Трою так спалїлї,
Кашель схапівши на уцьок,
І так зрабівши йон чавлок,
Траяцтямі яго набів
І в моря сіняє пусців.

Таких гумористичних поем було й більше, як „Гапон" і „Тарас на Парнасі", але не всї вони були писані з прихильністю до народа; деякі просто тільки брали на сьміх селянина. Писали їх по найбільшій части панове-дідичі, котрі вже були спольщили ся і почували себе Поляками, але деколи ще вживали в розмові і письмі білоруської мови. Вони також стали перекладати ріжні твори польського письменства, як нпр. Міцкевича „Пан Тадеуш"; переклади були гарні, та що з того: зміст тих творів був польсько-шляхотський, про білоруське житє там не говорило ся нічого і ті поеми не давали нічого для осьвідомленя білоруського народа. Білоруські дідичі давали деколи в своїх віршах й малюнки з народнього житя; ті вірші також читали ся гарно, та знов були без користи для Білоруси: спольщені пани представляли ся в них великими добродіями селянства, а селянина хвалено тільки тодї, як був послушний тим своїм панам. Все те письменство було чуже для народа і по селянських хатах не розходило ся; такі твори читала тільки дрібна шляхта, панські економи, органісти, але читали її з охотою, багато навіть вивчили на память.

Російське правительство з невдоволенєм дивило ся на ті початки білоруського письменства; не подобало ся йому найбільше, що перші білоруські твори навіяні такою прихильністю до Польщі і Поляків. Особливо коли в 1863 р. прийшло до польського повстаня, уряд налякав ся не мало, що польска шляхта зможе потягнути за собою і білоруських селян. І хоч селянство лишило ся байдуже до повстаня, російський уряд почав робити заходи коло облекшеня селянської долї; тодї знесено кріпацтво. Але правительство не уміло і не хотїло зробити нічого більше для Білорусів. Противно — російські часописи стали писати, що Білорусь се край з давна російський, що Білоруси се частина російського народа, що окремого білоруського письменства не потреба; Росіяни почали силою заводити росийщину на Білоруси. Але білоруське селянство не хотїло покидати ні своєї мови, ні своїх давних звичаїв; нагінки і переслїдуваня з боку правительства тільки підготовили грунт під аґітацію в національним білоруським напрямі. Так і ті тяжкі часи лишили дещо доброго для Білорусів. Важне було й се, що від того часу ріжні учені почали цікавити ся житєм білоруського народа; вони робили описи народних звичаїв і обрядів, видали великі збірники білоруських пісень, оповідань, леґенд, приказок; ті досліди ведуть ся до нинїшнього дня.

Правдиво поступова і щиро демократична робота над білоруським народом почала ся аж в 1870-их роках. Тодї вийшли перші книжки призначені для народа; видано їх заходом славного українського ученого Михайла Драгоманова в Женеві в Швайцарії; в них говорило ся про всякі народні потреби і злидні, нпр. „Про багацтво да беднасць". До народньої роботи звернула ся і молодїж; по ріжних російських унїверситетах, як в Петербурзї, Москві, Харкові позасновували ся білоруські студентські громади; студенти почали близше придивляти ся до селянського житя. Появили ся тодї й поети, що щиро переняли ся журбами народа і в прегарних віршах описували сумну долю Білорусів. Оден з них, Богушевич писав під іменем Мацей Бурачок. В своїй книжочці „Дудка беларуская" описує він нужду білоруського села. Селянин трудить ся від вчасного ранку до пізної ночи, оре, сіє, косить, гірко працює цїлий день, щоб зібрати пригоршу хлїба з невроджайних болот і пісків — таке його поле... Довкола густі ліси, богаті луги, рибні озера і ріки — але все те в панських руках; селянин мусить продавати ся на заробітки, щоби не дати вмерти з голоду своїй родинї; цїлими днями косить на соняшнім жарі, то знов мерзне в водї, бродючи з сїтями по ріцї, — а все не для себе, тільки для пана; його хата з хворосту, дїрава, підперта, для скотини нема стебельця соломи, дїти пухнуть з голоду... А все таки рідна країна дорожча Білорусови від цїлого сьвіта; своєї хатини не заміняв би за панську палату, своєї бідної одежини за царське убранє:

„Для ме даражейши угал гети гніли,
Камень при дарозе, пясок ля магіли,
Як чужоя поле, як дом мурований!
Ні адзам за сурдут каптан свой подрани..."

Бурачок зазиває своїх земляків, щоби все вірні лишили ся своїй рідній країнї, своїй Білоруси: „З давнини, як наша земелька з Литвою злучила ся і з Польщею добровільно зєднала ся, то все її Білорусєю звали, і не дурно-ж се! Не велика, не мала, не червона, не чорна вона була, а біла, чиста: нікого не займала, не била, тільки боронила ся. Багато було народів, що втратили найперше мову свою, так як людина перед смертю, що їй мову відбирає, а потім і зовсїм завмерли. Не кидайтеж мови нашої білоруської, щоб не вмерла! Пізнають людей по одежі, хто яку носить, отож мова, зиш — є й одежа души..." Богушевич-Бурачок проживав десять років на Українї і тут гарно вивчив українську мову і добре познакомив ся з народним житєм.

Не менше гарні і щирі пісні иншого білоруського поета Івана Неслуховського, що прозвав ся Янка Лучина; він видав збірник поезий „Вязанка". Найбільше пише про житє народа: про селянина, що зимою в подертій свитині, голодний везе дрова до міста, то про відважного лїсника, котрого служба примушує ставати око в око з медведем; любить писати про сильних, відважних людий, що сьміливо йдуть до боротьби за лїпшу долю. Янко Лучина прегарно оповідає, звідки беруть ся в нього такі пісні:

„Не я співець — народ божий
Дав тим пісням лад пригожий
Бо на серци маю пута
І з народом ними скутий.
З ним я злив ся в добрій волї
Чи то в долї, чи в недолї.
Як де горе обізветь ся,
Серце в груди зараз бєть ся.
Як про радість вчую люду,
Враз ховаю її в груди.
Що говорить село, хата,
Що говорить серце брата,
Що де вчую, рад збираю
І у грудях все складаю."

Крім поезий видавано також популярні книжки для народа, нпр. „Гуторка об тим куди мужицкіе гроши ідуць", „Хто правдзіви прияцель беднаго народу", „Як зрабіць, каб людзям стало добре на сьвєці" і инше. Сї книжочки друкували ся найбільше за границею, як у Львові, в Кракові, навіть в Льондонї, — бо в Росії не все було можна видавати; але книжки приходили й на Білорусь та розбуджували сьвідомість між народом. Більший рух між Білорусами почав ся аж від 1903—1904 р. Тодї позасновували ся белоруські Громади по середнїх школах, по учительських і духовних семінарах, так на самій Білоруси, як і в инших більших містах. Національне самопочутє народа стануло вже так високо, що Білоруси почали домагати ся заведеня білоруської мови в школах.

Як розпочав ся в Росії революційний рух і настали вільнїйші часи, Білоруси взяли ся до ширшої роботи над народом.

В 1905 р. почала виходити в Вильнї перша білоруська часопись „Наша Доля". В першім числї редакція так оповідає про відроджене Білоруси: „Пробудив ся з тяжкого сну народ, підняв ся, як ріка на весну — за велике дїло свободи і лїпшої долї. Тільки з під стріхи темної хати Білоруса як з давна, як сотки років назад віє холодом могильного сну. Там недоля, темнота і голод, як старі вороги звили собі міцне гнїздо, „розросли ся, розплодили ся..." Та прийшли нові часи і розбудив ся Білорус з тяжкого сну; став прислухувати ся до звісток про волю, про землю. Пішли селяни в боротьбу, здобувати волю. Де ступила мужицька нога, з димом йшли панські палати, свистїли нагайки і кулї, лила ся невинна кров, виростали тисячі могил... А волї не було, бо блудив мужик, збивав ся з дороги, бо темний був він, бо темно було кругом... І почали люди шукати причини нашої недолї. І всюди була одна відповідь: „Дайте Білорусови таку книжку, щоб він зрозумів, що в ній написано. Тільки книжка написана мовою його батьків потрафить кинути сьвітло в тяжке житє Білоруса, тільки вона потрафить вигнати холод і голод з мужицької хати, тільки вона покаже йому дорогу до лїпшої яснїйшої долї"...

При „Нашій Долї" згрутував ся кружок молодих Білорусинів, що з одушевленєм брали ся до роботи над народом. В новій ґазетї почали розясняти народови, які причини народньої нужди, де шукати лїпшої долї, як бороти ся за народні права. В віршах і оповіданях малювали гірку долю селянства, його безпросьвітність і нужду, писали про тяжке положенє білоруського робітництва, що мусить шукати заробітків по великих містах, далеко від рідної країни. „Наша Доля" видавала ся руським і латинським письмом, бо частина Білорусинів знає читати тільки латинкою; часопись знайшла між народом великий успіх; число читачів було відразу дуже велике.

Рівночасно заснувала ся в Петербурзї Білоруська видавнича спілка „Загляне сонце і в наше ваконце"; вона поставила собі як завданє друкувати і ширити між народом білоруські книжки і все, що відносить ся до Білорусинів.

В короткім часї видала спілка кілька шкільних книжок, як „Беларуски лєментар або першая навука читання", „Першає читаннє для дзєтак беларусав" і книжки ріжного змісту, як нпр. „Рутарки аб нєбі і зямлї".

Та початки білоруського руху зустріли на дорозї нові перешкоди. Проти осьвідомлюваня народа почала виступати з одного боку польська шляхта, з другого російське правительство. Поляки, не маючи надії дістати який небудь вплив на селянство, взяли ся до нагінок на сьвідомих Білорусів. По дворах пішов клич, щоби з народом не говорити по білоруськи, брати до робіт тільки тих, що говорять по польськи, зірвати всякі зносини з православними Білорусинами; по костелах декотрі польські ксьондзи не хотїли давати розрішеня тим Білорусам-католикам, ще не вміють молитов по польськи. Так-само деякі Росіяни почали виступати проти білоруського письменства: говорили, як давнїйше, що Білоруси се частина російського народа, на що творити їм свою лїтературу, досить з них російської.

В кінци правительство заборонило зовсїм видавати „Нашу Долю". Але білоруський рух стояв вже сильно і не так легко було його спинити. Невдовзї почала виходити нова часопись „Наша Ніва" — і виходить щасливо до нинїшнього дня.

Білоруське письменство стає чимраз богатше і гарнїйше. Між наймолодшими поетами найбільше визначний Янук Купала. Се ще молодий парубок; він вийшов з народа і служить за простого робітника в якійсь фабрицї. Видано збірку його віршів п. з. „Жалєйка", крім того він містить все нові поезії в „Нашій Ніві". В піснях Купали пробиваєть ся вся нужда і кривда білоруського народа, змальована чудовими словами:

„А хто там іде, а хто там іде
Хто тую громаду велику веде?
— Білоруси.
А що вони несуть на зболїлих плечах,
На збитих ногах, на кервавих руках?
— Свою кривду.
А кому несуть отту кривду усю
А кому несуть показати біду?
— На сьвіт цїлий.
А хто отсе їх, не оден міліон,
Кривду нести навчив, розбудив їх сон?
— Нужда, пужда.
А чого-ж, чого захотїло ся їм,
Погордженим всїми, слїпим і глухим,
— Людьми звати ся."

Твори Купали се горячий поклик в оборонї всїх пригнетених, зазив до боротьби за лїпшу долю білоруського народа. Такі самі відважні і бадьорі пісні всїх молодих поетів як Марка Хмурний, Ізгур, Якуб Колас, Марка Бяздольний і инших. Всї вони сьпівають про народню нужду, зазивають до любови рідної країни Білоруси.

Дуже щиро відносять ся Білоруси до України і Українцїв. З української мови на білоруську переведено вже цїлий ряд оповідань, поезий, навіть цїлих розвідок; Білоруси можуть вже читати в своїй мові поезії Шевченка, оповіданя Стефаника, і богато инших. В кождім числї „Нашої Ніви" є статя про українське житє; Білоруси з України подають своїм землякам звістки про роботу Українцїв і заохочують до наслїдуваня. Коли в день роковин смерти Тараса Шевченка відбував ся в Петербурзї концерт в честь кобзаря, Білоруси разом з Литовцями зложили перед фіґурою поета памяткові вінцї від білоруського народа; вінок від Білоруської видавничої спілки мав напись: „О славни, Украінче, син верни народу, примі, брат, і наш беларускі привет". Оден з визначних білоруських діячів виголосив по білоруськи промову в честь поета. В „Нашій Ніві" поміщено статю про Тараса з його портретом і вірш Янука Купали п. з. „Памяці Шевченкі"; сей вірш подаємо в перекладї:

Памяти Шевченка.

Від гостинця до гостинця,
Від хати до хати
Грає кобза Українцям
Про велике сьвято.
Вся широка і далека
Україна молодая
Свого кобзаря і батька
Сумно споминає.
Кождий його поважає
Бідний і богатий,
Так сьпівають його пісні
Парубки, дівчата.
Ой, бо пісня кобзарева
Від краю до драю
Пливе вольна, гомониста
Перешкод не знає.
Сам він много мав недолі,
Кривди і терпіня,
Та не зрадив же він волі,
Волі і сумліня:
Дух збудив в своїм народі
Своїм гучним словом,
Научив любити волю.
Рідний край і мову.
Його батьком охрестила
Вдячна Україна.
Ой, і нам будь батьком рідним
Кобзарю Вкраїни.
Пливучи в даль твоя пісня
По гостинци вузьким,
Знайшла відгомін сердечний
В серци білоруським!

В Білорусах знайшли ми, Українці, щирих другів і сусідів. І не могло бути інакше. Майже цілу минувшину пережили ми разом з Білорусами: єднала нас київська держава, разом перейшли під пановане Литви, разом боронили ся перед гнетом Польщі; ніколи не було між обома народами ніякої незгоди: ані тоді як на Білоруси осіли князі з України, ані тоді як на Украні запанувала білоруська мова; в долі і недолі йшли ми все разом. Ще щирійші відносини мусїли наступити тепер, коли настало відрожденє обох націй. І Білорусь і Україна тільки тяжким шляхом боротьби доходять своїх прав; ніякий сусід не прийде їм з помічю: Поляки і Росіяни відносять ся до нашого руху по більшій части байдужно або навіть ворожо; поміч і прихильність можемо знайти тільки одні у других. Спільна минувшина і спільна теперішна доля лучать Українців і Білорусів в одну міцну спілку; до нашого союза належить також третий відроджений народ, Литовці, що також здавна живуть разом з нами. Всї три народи повинні собі у всїм помагати; ми Українці, що стоїмо між ними найсильнійше, маємо в відношеню до наших братів найбільші обовязки, повинні нашим сусідам помагати найбільше. Початки вже зроблені. Вже Драгоманів звертав ся зі щирою прихильністю до Білорусів, помагав їм в виданю книжок; в Петербурзї від 1904 р. білоруські і українські студентські Громади стояли у тїсних зносинах; в 1908 р. на з'їздї поступової молодїжи в Празї пізнали ся з Білорусами і галицькі академики; в Київі при книгарні Наукового Товариства отворено окремий відділ для білоруських книжок; українські часописі містять чимраз частїйше звістки про білоруські справи; вкінци Українцї починають заїзджати на Білорусь — придивляти ся житю Білорусів. В тім напрямі повинна іти наша робота й далі; се принесе велике користь нашим народам, скрїпить їх і підбадьорить до дальшого житя, доведе до гарнїйшої будучности.

Хто-б хотїв довідати ся більше про Білорусів, тому поручаємо дві книжочки: Д. Дорошенка — „Білоруси і їх національне відродження, (Видавництво „Український учитель“ — ціна 11 c.) і д-ра І. Святицького — „Відроджене білоруского письменства“ (ціна 40 с.). З великих наукових праць про білоруське житє найновійша Е. Карського „Бѣлоруссы“ (по російськи), Словар білоруської мови уложив Носович. Білоруська часопись „Наша Ніва“ коштує річно 4 рублї; адреса: Вільна, Біленская вуліца, № 20.

Як буває?

Сватав бим Марію,
Нічого не вдію:
Не піде за мене
Казала в недїлю.

Казала в недїлю,
Додала в суботу,
Що не хоче мужа
„Ґрінора“, голоту...

Вона ту роджена,
Вже Американка,
І вчена, пещена,
Неначе ґрафянка.

Я віддам ся — каже —
За свого коханця,
За любого Джіма,
За Американця.

На такеє слово
Затих я, сірома,
А „Мера“ віддалась
За простого... „бома“.

Чалий.

Земля одержує від сонця 32.600 разів більше тепла, як від місяця.

*

Число звізд, яких можна бачити найсильнійшим телескопом виносить 1200 мілїонів.

*

Сонїшне сьвітло є 619.000 разів яснїйше від сьвітла місяця в повни.

АНТІН КІЧАК.

Розсїяний.

З оповідань щирого патріота.

На сьвіті суть ріжні хороби: джума, холєра, тиф, віспа, вертеклизна, лихорадка, кашель, кольки і т. д. Страшнійшої однак від розсїяня хиба нема. Кажуть, що то хороба нервова. Згода, нехай і так буде... Нехай вредиті походить вона навіть від кишок, жолудка, нирок, утроби, печінок, серцевої комірки, нервів і т. д., але я скажу лиш се, що страшна вона і перевисшає всі иньші. Помилки, непорозуміня, гнїви, перепрошуваня і упокореня — то хлїб насущний бідака, діткненого тою хоробою. Не поможе тут ані гірке вино Трінера, ані Severa бальсам, ані навіть Д-ра Ріхтера ексцелєр. Ой, нї...

Помимо, що хоробу ту дуже тяжко вилїчити, я однак зістав з неї цїлковито вилїчений і то зовсїм случайно. Запитає може хто з цікавих: „А в який спосіб?“ — Отже скажу: „З тої прикрої хороби вилїчила мене одна здоровезного обсму і росту дочка Еви і то методою Кнайпа, уживаючи місто медицини — ведра зимної води.“ Вправдї сердега Кнайп радив відбувати подібні курації в строю Адама, підчас коли на мині доконано сего досліду зовсїм несподївано, коли я був в комплєтнім убраню, ковнїрци та краватці. Меньша однак о те; розходить ся головно о успіх.

Властиву історію вилїченя оповім при кінци, бо з початку мушу доконче розповісти про цїлий ряд моїх пригід, які мене стрінули і то лишень в наслідок тої немилої хороби.

І так:

Раз якось скликано велике народне віче. Було се як раз тоді, коли роз'ярена Ляшня метила ся на Українцях за вчинок нашого героя Січинського. Як добрий патріот, постановив і я звеличати се віче своєю чесною особою. Приходжу до галї, сїдаю як найспокійнїйше і слухаю гарних і палких виводів ріжних бесїдників. Один з них змальовав вкінци дуже влучно господарку наших непокликаних опікунів, на чолї яких стояв їх ватажок ґр. Андр. Потоцький. Горстка польських шляґунів держить наш нарід мов в желїзних клїщах — казав він. — Шляхта польська винна, що наш нарід не може так гарно розвинути ся, якби се зробив, позбувшись тих ненависних польських опікунів. Коли скінчив, належало — як то є уже в моді — крикнути: „Сором та ганьба їм!... На гак з ними!...“ Я однак, забувши ся, місто того, заревів здоровезно на цїле горло: „Славно!... Най жиють!“ Вмить здало ся мені, що я сиджу неначе на воздушній машині Wright-а... і я опинив ся на дворі. По якімсь доперва часї зрозумів я мою ошибку, яка була дійсною причиною, що мене викинули з віча.

— Маєш тепер — думаю собі. За твій патріотизм будеш ще окричаний в ґазетах як приятель наших катів — польських шляґунів; а від того заховай мене Боже та всї сьвяті.

Трясучись від злости і обуреня, спрямував я свої кроки до родинного гнїзда. Отворивши двері кімнати, застаю страшний нелад; все порозкидане, неначе підчас пожару. На столї порозміщувані ріжної краски пеленки та иньші шмати, а з під стола заглядає несьміло, якби зі встиду, зарумянений шницель, котрий не знати яким чудом дістав ся в то невідповідне для нього місце.

Моя руська терпеливість вичерпала ся.

— Щож то за порядки? — кричу до пані дому, не дивлячись навіть її в очи. — Се такі наслідки жіночої еманципації!... Чи так має колись виглядити модна кухня?...

— А щож то можуть кого обходити чиїсь порядки? — відзиває ся она іронічно. — Нехай кождий пильнує свого носа...

— Що? Я, пан і голова дому, маю дивити ся мовчки на такий нелад і замішанє?... В такім разї належало хиба впровадити до покою корову, а фортепян натомість примостити в стайни!... Що!?...

— О таких змінах і порядках прошу рішати в своїм домі, а не в чужім, бо до сего не маєте найменьшого права — кричить розгнївана уже ґаздиня.

Глянув я на ню — і зачудований переконуюсь, що се не мій дім, ані не моя жінка, а сусідка.

Серед слів: „Цїлую руці!... Перепрашаю дуже... То була моя ошибка і т. д.“ висунув ся я зі встидом на двір.

В який же спосіб вліз я до чужої хати? От, в дуже простий: Доми наші були дуже подібні до себе; через поспіх і неувагу зайшов я о одну браму близше. Що справа та закінчила ся для мене не гірше, завдячую лиш неприсутности під той час мужа сусідки; а то моглаб ще бути халепа.

Або иньший випадок:

Давнїйше, ще в старім краю тримав я в аренді малий фільварок, на якім — праву сказавши — вийшов як Луцик на православлю. Одного року не допи- сав якось урожай, а решту з'їли миши і виполотив град. А тут приходять податки. Загадав я поїхати в намісництво до Львова на авдієнцію і представити там правдивий стан річи та просити о відписанє або хоть о зниженє податку за той рік. В тій цїли на доказ взяв я малу коробочку сьогорічної пшениці, написав подане і завтра з тим всїм мав виїхати до самого намісника. Коли я вже був готовий до подорожи, жена встромила менї ще і свою коробку з цїлою щокою штучних зубів, щоб я їх дав направити у великомійського дентиста.

Прибувши до Львова, удав ся я просто до намісництва, але самого намісника не застав якось в бюрі. Зіставив я проте коробочку і подане на бюрку, а урядникови сказав, що вступлю опісля. Сам натомість удав ся я до дентиста в цїли обясненя йому подробиць що до направи тих зубів.

Якеж однак було його здивуванє, коли створивши коробочку, побачив в ній пшеницю.

— Що-ж то?... Чи я є гандляр збіжа або вівса для коний? — сказав. — Я є зубний лїкар і до мого фаху пшениця цїлком не надає ся...

Наступили вияснення, перепрошуваня і т. д.

Чим скорше удаюсь до намісника. Тут та сама комедія.

— Що спільного має ц. к. намісництво зі штучними зубами? — питає здивований намісник.

Знов вияснення, перепрошуваня, запевненя і т. д.

Справа однак моя взяла в лоб. Сам собі наварив пива. Коробку зі штучними зубами лишив я в намісництві, а другу з пшеницею заніс до дентиста.

В якійсь час по тім випали імянини мого найлїпшого приятеля, професора Р., який в той урочистий день запрашав на вечір до себе, причім не обійшло ся без шампана, порядної вечери, добрих циґарів і милої забави. А я шампан люблю над житя... Однак аби тої чести доступити і скористати з тих всїх добродійств, треба було конечно вислати перед тим якісь желаня. Додати мушу, що п. Р. уважав себе за великого патріота і при кождій нагоді тим чванив ся.

В послїдній доперва хвили пригадав я собі про сю важну подію. Сїдаю чимскорше при бюрку і переливаю без надуми на папір найщирійші мої желаня. Розходить ся прецінь о річ немалу — бо о шампан. Хотячи ті желаня зробити ще більше сердечними і скрїпити мої почуваня, втяв я вкінци слїдуючий стих:

Розпустила свій хвіст пава,
тай дує ся дуже..
З гори на сьвіт споглядає —
хоть стоїть в калюжи.
Так і неодин в патріотів, зверху
наче злото,
А приглянь ся йому близше — сама
дрянь, болото...

Так написане желанє вислав я почтою. Якеж однак було моє здивуванє, коли на другий день місто запрошеня на вечеру, отримав я лист слїдуючого змісту:

Поважаний Пане!

З нинїшним днем зриваю з Вами всякі зносини. Так само і дім мій є для Вас зачинений.

Обиджати когось і то в день його імянин — се хиба безличність.

З поважанем

С. Р.

Маєш Гандзю книш! Стратив не лиш приятеля, але і шампан чорти взяли. А причиною того всего — розсїянє.

Одного знов разу з'їв я в реставрантї майже з під носа одному гостеви зупу, який на хвильку відступив від стола, аби пошукати в загортці хусточки до носа. А що то був не в чоло битий панич, то й та, через помилку з'їджена зупа, коштовала мене дуже солено.

Тепер приступаю до опису остатньої дії тої траґикомедії, яка мала місце уже тут, на землї Вашінґтона.

Будучи аґентом, а одночасно колєктором одної асекураційної компанії, вступив я раз якось до одного дому, аби сколєктовати залеглу від трьох місяців асекураційну рату за обезпеченє дїтей. Нещастє хотїло, що ті люди перед тим випровадили ся, а їх мешканє заняла якась стара панна, чи бездїтна вдова. Увійшовши в хату, починаю уперто допоминати ся о заплаченє залеглої належитости, грозячи вичеркненєм і униваженєм поліси.

— Що за обезпеченє?... Я не знаю про жадне обезпеченє — відповіла сердито здивована матрона.

— Якто нї?... А за ваші дїти: Ольґу і Ромця...

— Алеж пане, відчепіть ся!... Я нїколи дїтий не мала...

— Раджу вам для вашого власного добра заплатити, бо в противнім разї...

Не дала менї докінчити; хопила ведро зимної води і вилила на мою лису голову.

Мокрий і злий вилетїв я як стріла на двір, а розсїянє — якби рукою відняв.

Так вилїчила мене з розсїяня методою Кнайпа здоровезного обсму і росту дочка Еви, за що на сїм місци складаю її щиру подяку.